

Fogorvosi anyagtan fizikai alapjai

7.

Mechanikai tulajdonságok 1.

Kiemelt témák:

- ❖ Rugalmas alakváltozás
- ❖ Merevség és összefüggése a kötési energiával
- ❖ A geometriai tényezők szerepe egy test merevségében
- ❖ rugalmasság

Tankönyv fejezetei:
14-15.

HF:

4. fejt:
1, 2, 4-6, 9, 11,
14, 16, 17, 24

1

rugalmas B mn 1. A rá ható erő következtében megváltozott alakját a hatás megszűntével visszanyerő. | Vmhez hozzáűtődve róla visszapattanó.

merev B mn 1. Nem rugalmas, nem hajlékony <anyag, test>. | Rugalmasságát, hajlékonyságát veszített <test(rész)>.

képlékeny C mn 1. Műsz Könnyen gyúrható, alakítható.

erős A I. mn 3. Károsító hatásoknak ellenálló, szilárd, tartós. Erős szövet, vár. Szh: erős, mint a bőr: nagyon tartós <szövet>.

gyenge A győnge I. mn 2. Nagyobb megterhelést el nem viselő. Gyenge kötél. | nép

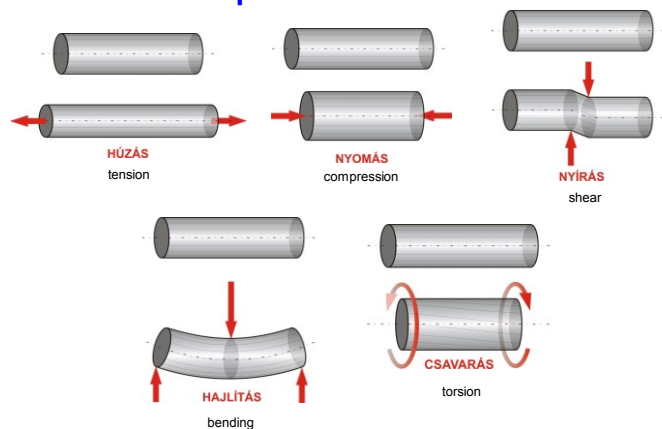
szilárd B mn 1. Helyéből ki nem mozdítható, biztos, erős, tartós. Szilárd építmény; szilárdan összeilleszt vmit. 2. Fiz Határozott térfogatú és alakú <anyag, test, ill. ennek halmazállapota

szívós B mn 1. Nehezen törhető, szakítható, téphető v. rágható.

2

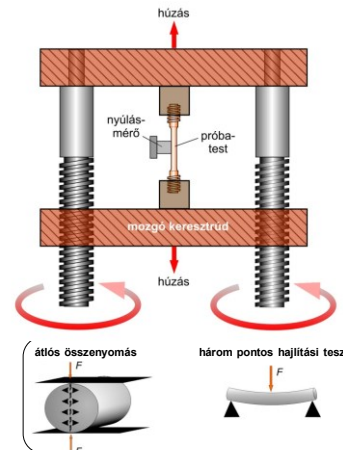
Deformációtípusok

erőhatás → alakváltozás (deformáció)

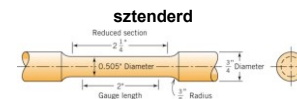
3

Tesztelés

A mérésből nyert mechanikai tulajdonságok értékét befolyásolja:

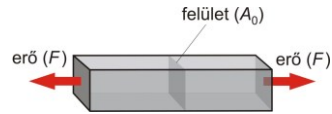
- Az igénybevétel típusa (nyújtás, ...)
- A minta geometriája
- A terhelés időbeli lefutása
  - statikus
  - dinamikus
  - tartós (egyenletes, változó)
- hőmérséklet

4

Húzás

Terhelés jellemzése:

(húzó-)feszültség (σ): $\sigma = \frac{F}{A_0}$ $[\sigma] = \frac{N}{m^2} = Pa$

mérnöki rendszer!

Alakváltozás jellemzése:

relatív hosszváltozás
(nyúlás) (ε):

$$\varepsilon = \frac{\Delta l}{l_0} \quad [\varepsilon] = 1$$

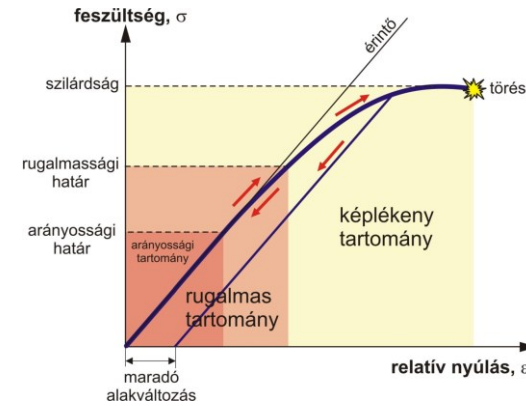
mérnöki rendszer!

→ belső feszültségek

Összenyomásnál: irányok fordítottak, nyomófeszültség negatív, relatív hosszváltozás (rövidülés) negatív.

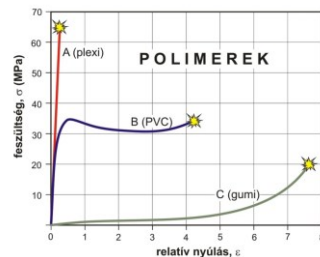
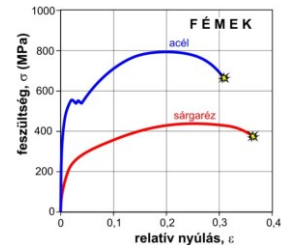
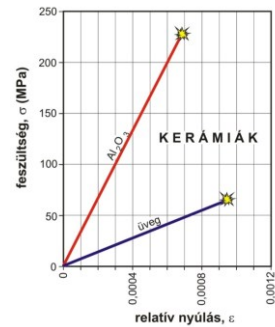
5

Terhelési diagram

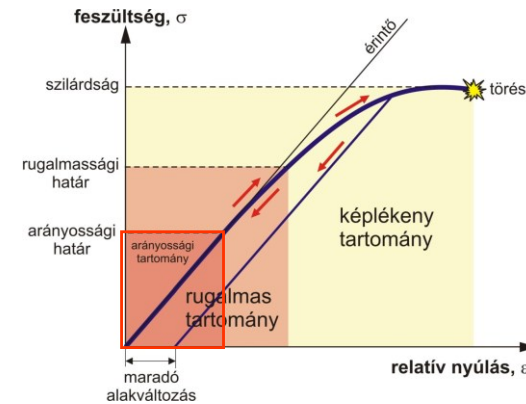
6

Példák:

7

Terhelési diagram

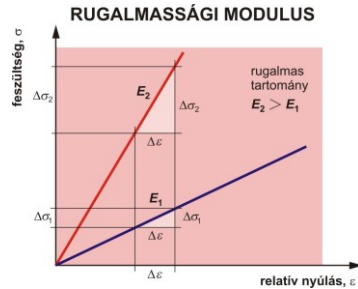

8

Rugalmas viselkedés (arányossági határig)

Húzás/összenyomás

Hooke-törvény: $\sigma = E \cdot \varepsilon$ E — rugalmassági (Young-) modulus $[E] = \text{Pa}$

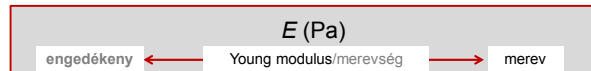

$$E = \frac{\Delta \sigma}{\Delta \varepsilon}$$

E — nyújtással, vagy összenyomással szemben mutatott „ellenállás”, **merevség**

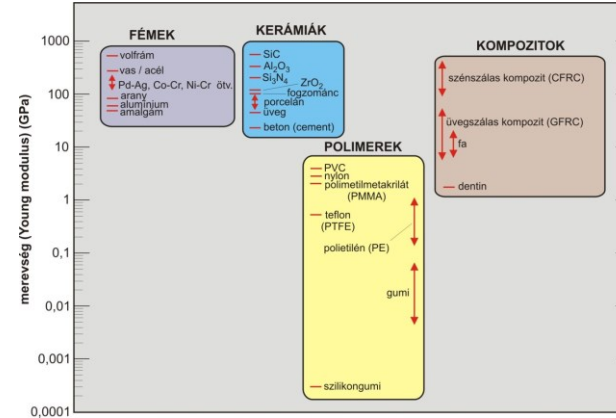
$1/E$ — megnyúlásra vagy rövidülésre való „készség”, **engedékenység**

merev B mn 1. Nem rugalmas, nem hajlékony <anyag, test>. | Rugalmasságát, hajlékonyságát veszített <test(rész)>.

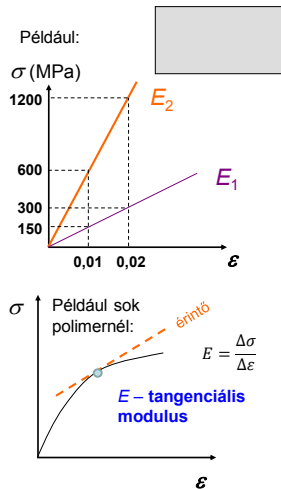

9

Merevség

10

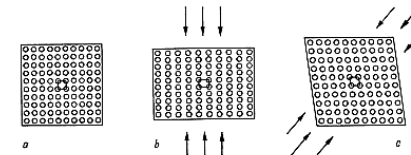

Néhány fogászati anyag merevsége:

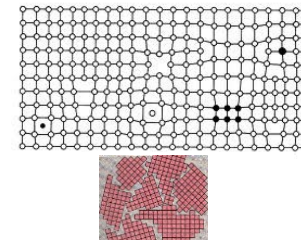
anyag	E (GPa)
fogzománc	≈ 100
dentin	≈ 15
acél	200-230
amalgám	50-60
arany	79
arany ötvözetek	75-110
Pd-Ag ötvözetek	100-120
Co-Cr ötvözetek	120-220
Ni-Cr ötvözetek	140-190
üveg	60-90
kerámiák	60-400
porcelán	60-110
PMMA (polimetilmetakrilát)	2,4-3,8
szilikon	$\approx 0,0003$

11

Rugalmas alakváltozás atomi szinten

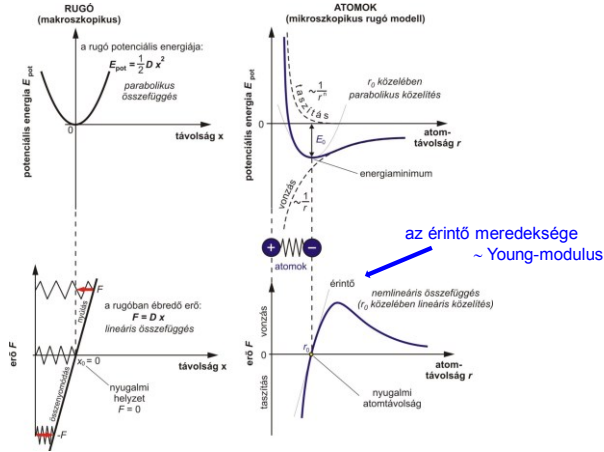
Kristályhibák, szemcseméret szerepe?

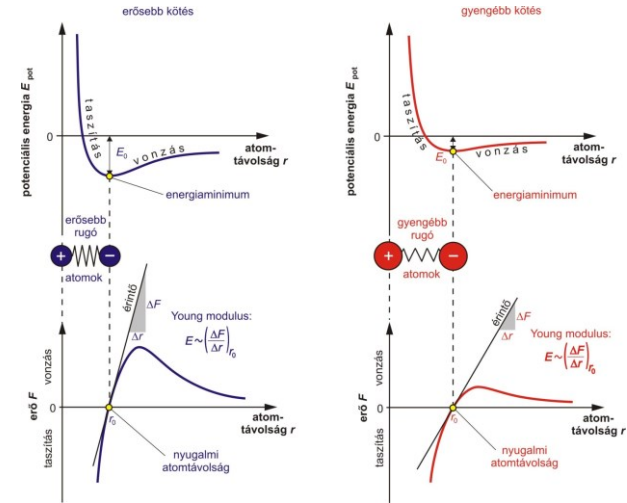
A Young-modulus (E) és a Poisson szám (μ) (l. később) kevésbé érzékenyek a hibákra.

12

A Young-modulus atomi értelmezése

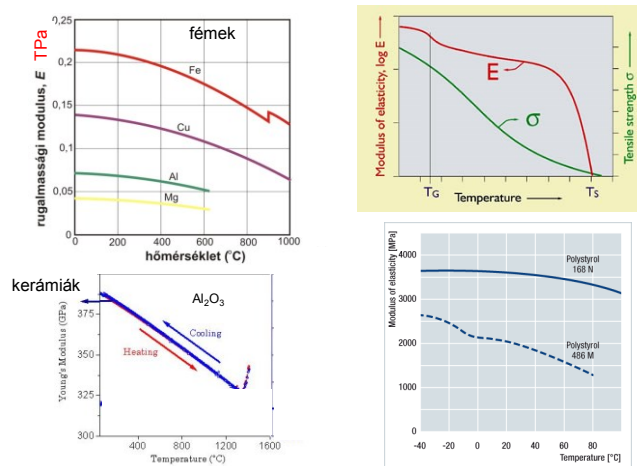

13

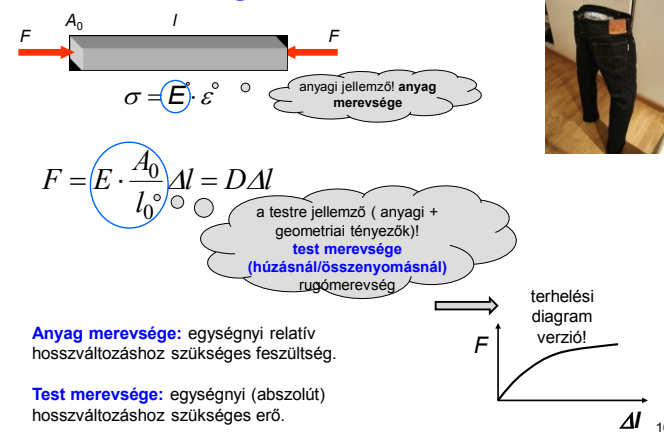
14

Hőmérséklet hatása:

15

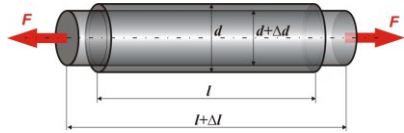
Test merevsége (húzással/összenyomással szemben)

Anyag merevsége: egységnyi relatív hosszváltozáshoz szükséges feszültség.

Test merevsége: egységnyi (abszolút) hosszváltozáshoz szükséges erő.

Harántirányú méretváltozás:

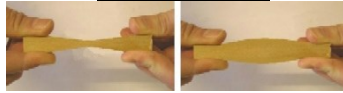
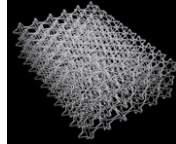

$$\frac{\Delta d}{d} = -\mu \frac{\Delta l}{l} \quad \mu = \text{Poisson-szám} \quad [\mu] = 1$$

Pl.

anyag	μ
fogzománc	0,33
dentin	0,31
amalgám	0,31
PDL	0,45
polimerek	0,40–0,50

Auxetikus anyagok
(negatív Poisson-szám):

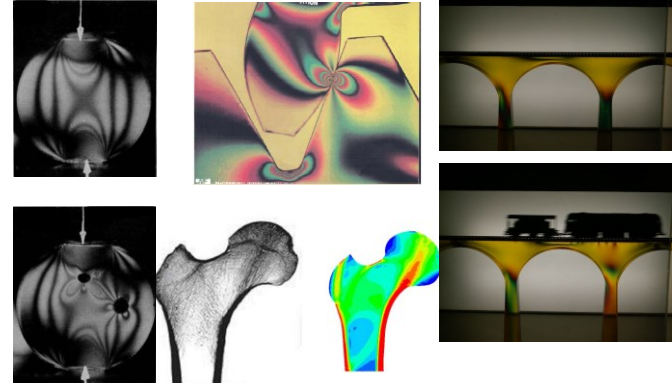

Homogén, izotróp anyag rugalmas viselkedését egyértelműen meghatározza E és μ .

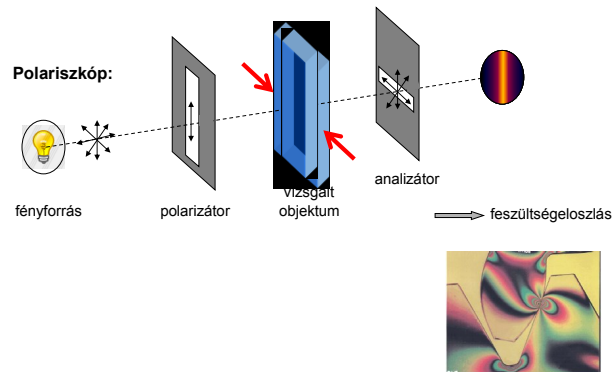
17

Feszültség eloszlás vizsgálata

- kísérleti: feszültségoptikai mérések

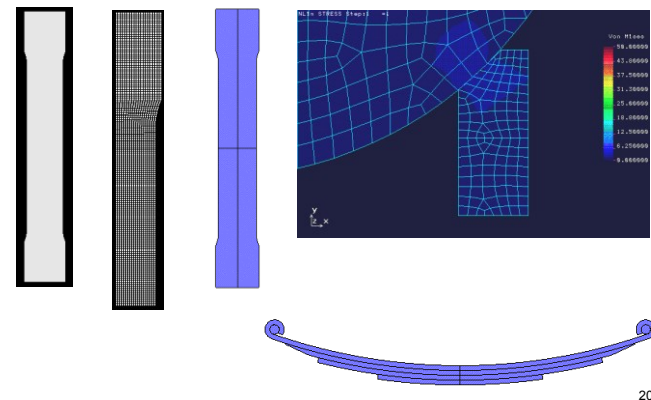

18

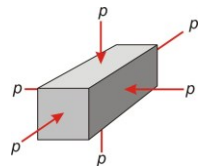
19

- elméleti: véges elem analízis

20

Izotróp összenyomás

$$p = \frac{E}{3(1-2\mu)} \frac{\Delta V}{V_0}$$

K : térfogati rugalmassági (kompressziós) modulus (Pa)

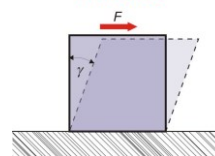
$$\frac{\Delta V}{V} = \frac{3(1-2\mu)}{E} p$$

κ : kompresszibilitás (1/Pa)

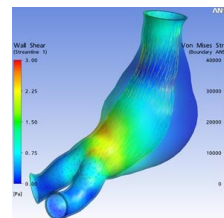
anyag	κ (1/GPa)
levegő	7650
víz	0,45
aluminium	0,009

21

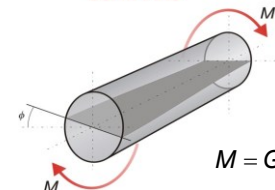
NYÍRÁS

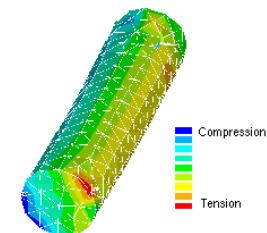
$$\sigma = G\gamma$$

CSAVARÁS

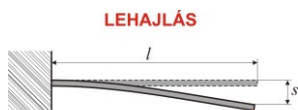
$$M = G \frac{r^4 \pi}{2I} \phi$$

22

Hajlítás

„hajlítás = nyújtás + összenyomás”

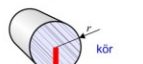
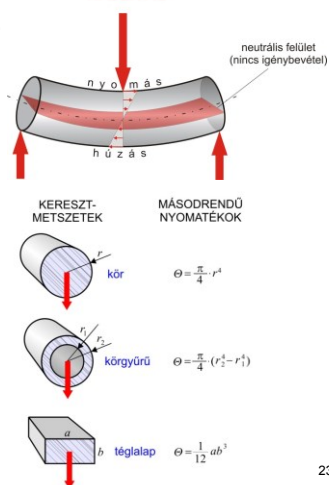

$$F = 3E \cdot \frac{\theta}{l^3} s$$

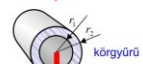
test merevsége (hajlításnál)

θ = másodrendű nyomaték (felületi tehetetlenségi nyomaték)

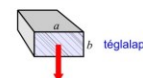
HAJLÍTÁS

$$\theta = \frac{\pi}{4} r^4$$

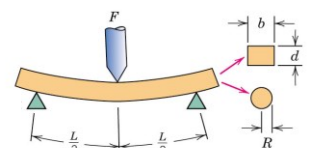
$$\theta = \frac{\pi}{4} (r_2^4 - r_1^4)$$

$$\theta = \frac{1}{12} ab^3$$

23

Hárompontos hajlítási teszt

$$\sigma = \frac{Mc}{I}$$

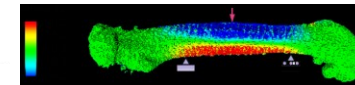
M = maximális hajlító momentum

c = szélső réteg távolsága a középvonaltól

I = felületi tehetetlenségi nyomaték

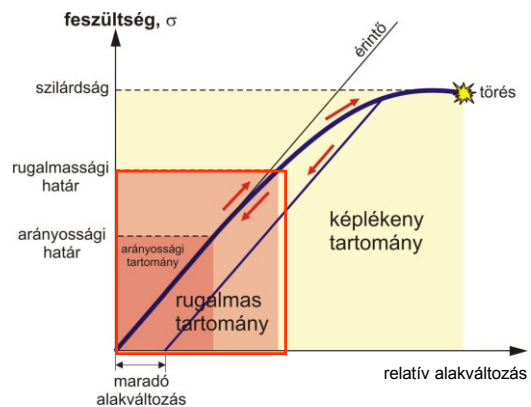
F = terhelő erő

	$\frac{M}{I}$	$\frac{c}{I}$	$\frac{F}{I}$	$\frac{\sigma}{I}$
	$\frac{FL}{4}$	$\frac{d}{2}$	$\frac{bd^3}{12}$	$\frac{3FL}{2bd^2}$
	$\frac{FL}{4}$	R	$\frac{\pi R^4}{4}$	$\frac{FL}{\pi R^3}$

24

Terhelési diagram

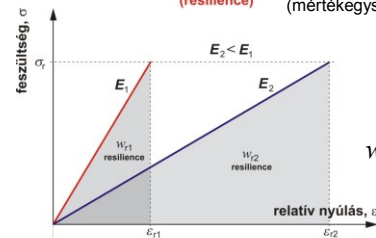

25

Egyéb rugalmassági jellemzők

FAJLAGOS ELASZTIKUS DEFORMÁCIÓS MUNKA (w_r)

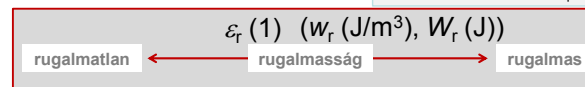
(resilience) (mértékegysége J/m³)

$$w_r \approx \frac{1}{2} \sigma_r \epsilon_r = \frac{1}{2} E \epsilon_r^2 = \frac{1}{2E} \sigma_r^2$$

visszarugózó képesség

rugalmas B mn 1. A rá ható erő következtében megváltozott alakját a hatás megszűntével visszanyerő. Vmhez hozzáütődve róla visszapatlanó.

26

Következő előadáshoz: 16-17. tankönyvi fejezetek